

Historie van de molen: Van Schulpzandmolen tot Krijtmolen

Lang werd gedacht dat onze molen in 1792 gebouwd is door Roelof de Leeuw – en dat deze de molen vernoemde naar zijn vrouw Elizabeth Admiraal. Uit nader onderzoek blijkt echter dat De Leeuw, oud-schepen en burgemeester van Monnickendam, al in 1763 is overleden. Elizabeth Admiraal zelf (geb. 1702) blijkt bij nader inzien de opdrachtgever voor dit bouwproject. Toen ze negentig was, kocht ze op 12 juni 1792 voor 350 gulden het Jan Betten Ven in de Buiksloterpolder, “groot één dijmt tweehonderd twaalf roeden”. Nog datzelfde jaar werd de molen voltooid en in gebruik genomen.

Elizabeth moet een vermogende vrouw geweest zijn want ze bezat naast haar huis in Monnickendam ook nog eens het grootste ‘buiten’ in de Beemster genaamd “Leeuwenplaats”. De Krijtmolen blijkt dus gebouwd door een vrouw. Dat maakt de molen bijzonder. Elizabeth Admiraal wilde haar naam laten voortleven door de molen de naam *d'Admiraal* mee te geven. Tegenwoordig is de Krijtmolen alweer meer dan 50 jaar eigendom van de Stichting Krijtmolen d'Admiraal en al meer dan 30 jaar in de vertrouwde handen van molenaar Harm-Ydo Hilberdink.

Hieronder volgt een gedetailleerd overzicht van eigenaars en molenaars in de loop van de historie.

Oprichter, eigenaars en molenaars 19de eeuw

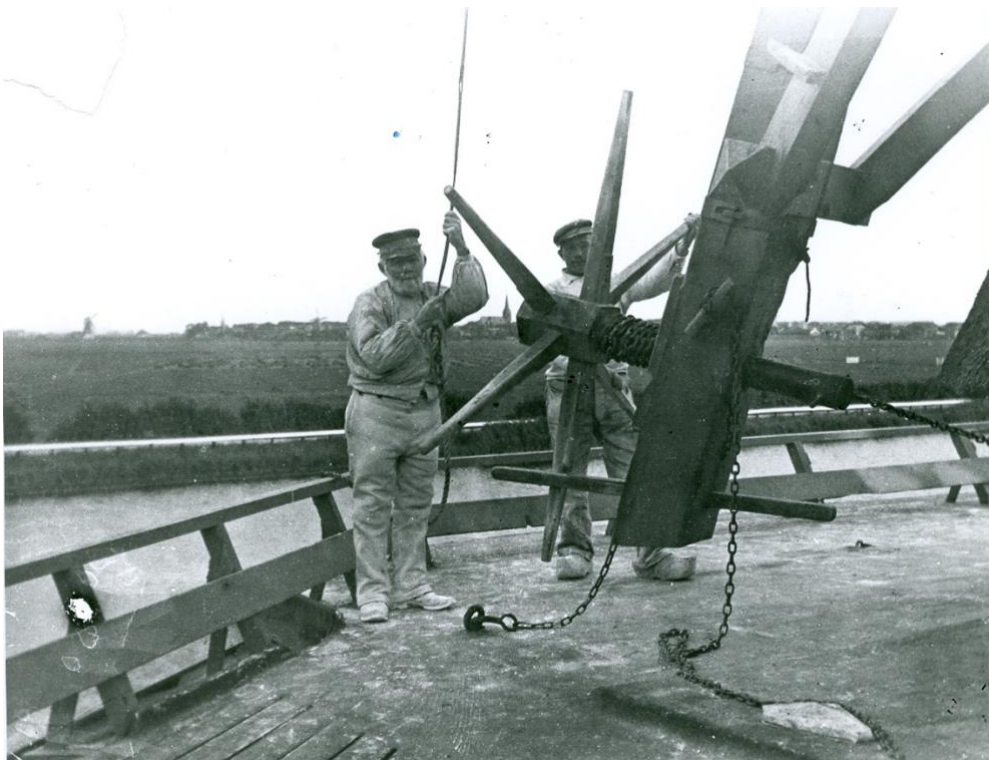
De oprichter en eerste eigenaar, Elizabeth Admiraal, overleed in Juli 1793. Ze werd in hetzelfde graf bijgezet als haar man, in het koor van de Grote Kerk van Monnickendam. Op 17 mei 1806 verkochten de erfgenamen van Elizabeth de (toen nog) ‘Schulpzandmolen’ d'Admiraal en het bijbehorende land voor fl 3.500 aan Jan Spaans te Buiksloot. Zes jaar later stierf deze op 52-jarige leeftijd en werd een zoon uit een eerder huwelijk van zijn vrouw de nieuwe eigenaar. Deze Timon Grool verkocht op 12 november 1842 de molen voor fl 4.000,- aan zijn zoon Simon. Simon Grool liet in 1845 het molenhuis naast de molen bouwen – dat er nog steeds staat. Bij zijn overlijden werd d'Admiraal in 1888 verkocht, samen met een tweede Krijtmolen in Nieuwendam, genaamd ‘De Leeuw’. Deze tweede krijtmolen had de familie Grool laten bouwen omdat Krijtmolen d'Admiraal te veel werk had.

Beide molens gingen samen voor fl 40.000 over naar Karel Hendrik Ditmar die d'Admiraal in hetzelfde jaar doorverkocht aan Willem Johan Melchers. Deze koopman was eerder eigenaar geweest van Paltrokmolen ‘de Ouwkerk’ aan de Zaagmolensloot in het centrum - de huidige Albert Cuyppstraat in Amsterdam. Uit zijn nalatenschap ging de molen, volgens de boedelscheiding, in 1897 over naar zijn zoon Daniël Melchers. Uit die tijd stamt ook een van de eerste foto's van Krijtmolen d'Admiraal.

De eigenaars hebben we kunnen achterhalen via koopaktes. De krijtmolen was in die tijd kennelijk een gewild investeringsobject. Er was ook veel bedrijvigheid rond de molen, met de aanvoer van zand, kalksteen (voor krijt) en tufsteen (voor tras), de droogschuren, de productie van cement en de afvoer van cement naar bouwplaatsen in de omgeving. Van de molenaars uit die tijd is weinig bekend. Lange tijd woonde ene Kees Doets met zijn gezin in het molenhuis naast de molen. Of hij ook molenaar was of als een soort bedrijfsleider de zaak bestierde, is niet helemaal helder. Wel is duidelijk dat hij alle zaken rond de molen regelde, zoals de schepen i.v.m. de aanvoer van grondstoffen en de bootjes die de gemalen producten naar de stad brachten.

Uit iets latere tijd is er wel een mooie foto van molenaar Kees Hasker samen met knecht Dirk Pranger op de zwichtstelling.

Krijtmolen begin 20ste eeuw

Begin 20^e eeuw horen we weer van de krijtmolen als bij de watersnoodramp in 1916 het hele terrein, molen en molenaarshuis onder water komen te staan. Daardoor veranderden de zakken cement op de molenwerf in steenklompen - die vervolgens werden verkocht aan boeren in de omgeving om met de brokstukken hun landwegen te verharderen.

De grondstoffen voor het cement werden in die tijd door Schipper Willem via het Noordhollandschkanaal aangevoerd. Het kalksteen (uit Noord-Frankrijk) werd vervolgens opgeslagen in droogschuren (zie foto). Het fijne zand kwam uit Groet en tufsteen uit de Eifel. Nadat kalksteen en tufsteen gemalen waren, werden de cementproducten met roeiboten - die "gondels" werden genoemd - naar de Amsterdamse afnemers gebracht. Na 1920 zijn ze vervangen door een vrachtwagen - die o.a. bestuurd werd door Piet Honingh.

Eigenaars na 1940: van Melchers naar N.V. Van Baarsen

Naast krijt als verfgrondstof voor schilders en krijt, zand en tras voor metselspecie verkocht Daniël Melchers ook 'Brusselse aarde' voor ijzer- en kopergieterijen. Ook handelde hij in China-Clay voor fijn pottenbakkerswerk en in brandvrije asbest- en lava-cementplaten. De vraag naar deze producten was zo groot dat Daniël Melchers in de periode voor de Tweede Wereldoorlog een oliemotor in de molen plaatste - en later zelfs een elektromotor - zodat het bedrijf niet meer volledig van de wind afhankelijk was.

Tot 1940 werd daarmee regelmatig gemalen. Sindsdien stond de molen stil en werd de ruimte gebruikt voor opslag. Na de Tweede Wereldoorlog werd het riet hersteld - maar kennelijk liepen de zaken niet meer goed, en bij gebrek aan een opvolger beëindigde Melchers in 1954 zijn bedrijf.

In 1956 verkochten de erfgenamen van Daniël Melchers, na diens overlijden de molen voor fl 80.000 aan de N.V. Zand- en Grindhandel v/h D. van Baarsen, die sinds 1917 naast d' Admiraal gevestigd was. Van Baarsen gebruikte de molen als opslagruimte. Omdat de molen vanaf 1940 niet draaide en het maalwerk niet werd onderhouden, raakte deze steeds verder in verval. In de van de jaren vijftig van de vorige eeuw werden de wieken zelfs verwijderd, om te voorkomen dat er delen naar beneden zouden storten. Daarmee leek de krijtmolen dezelfde weg te gaan als talloze andere molens in ons land...

Restauratie 1965 en vervanging riet.

Tot eind jaren '50 de heer T.C. Groot, eigenaar van een grote houthandel, samen met enkele andere mensen het initiatief nam voor restauratie van de krijtmolen. Na zijn overlijden in 1960 nam zijn zoon C. (Bob) Groot het stokje over en richtte samen met anderen een restauratiecomité op dat later werd omgezet in de huidige Stichting. Zo werden de eerste voorbereidingen getroffen voor het behoud van de molen. Dat veel mensen intussen de molen eigenlijk al opgegeven hadden blijkt wel uit het feit dat de Krijtmolen niet is opgenomen in het molenboek van de provincie Noord-Holland van 1964.

Op 30 maart 1965 schonk de N.V. Grind- en Zandhandel D. van Baarsen de Krijtmolen aan de stichting die de molen na restauratie weer in vol bedrijf wilde nemen voor het malen van Chamottestenen die misvormd uit de steenfabriek waren gekomen om, na maling tot poeder, weer als basis voor nieuwe stenen te kunnen dienen.

De restauratiekosten werden voor een groot deel betaald uit bijdragen van het rijk, de Provincie Noord-Holland en de gemeente Amsterdam. Al met al niet genoeg voor de op fl. 212.617 geraamde kosten. Daarom droegen verschillende instanties bij zoals de VBAN (Vereniging van Bedrijven in Amsterdam-Noord) maar ook talrijke andere organisaties en particulieren. Een groot bedrag kwam binnen door de verkoop van speciaal gemaakte speldjes die via de Spaarbank voor de Stad Amsterdam in al haar kantoren voor fl.1,- te koop was. De stichting speelde hiermee handig in op de in Nederland woedende speldjesrage die zeer populair was bij de jeugd.

Restauratie 1965

Zo werd er uiteindelijk toch voldoende geld bijeengebracht. De restauratie begon in oktober 1965 en verliep niet zonder problemen. Dacht men in eerste instantie dat de fundering van het molencomplex nog goed genoeg was - later bleek toch dat deze hersteld moest worden. Het molenlijf werd met een grote drijvende bok van zijn plaats gelicht en tientallen meters verderop neergezet. Daarna kon molenmaker J.C. Jonker uit Zaandijk beginnen met het herstel van de fundering en vernieuwing van de basis voor de schuur en de vierkante onderbouw die uitgevoerd is in duurzaam Azobé hout. Deze houtsoort is ook gebruikt voor de nieuwe staart constructie en onderdelen van de kap. Andere delen zoals het achtkant (de romp) de koningspil en verschillende tandwielen hoefden niet vervangen te worden, omdat de conserverende werking van het verstoven krijt en tras zijn werk goed had gedaan. Op 30 mei 1967 kon het molenlijf weer teruggezet worden op zijn oorspronkelijke plaats en kon ook de kap met de uit 1876 daterende gietijzeren bovenas weer naar boven worden gehesen. De ijzeren roeden werden vervangen door nieuwe exemplaren van de firma Conijn uit Wormer en werden voorzien door fokwieken die ontwikkeld waren door ir. P.L. Fauël.

Burgemeester Samkalden (l) opent de molen

d'Admiraal maalt weer!

Op zaterdagmorgen 4 november 1967 kon de Burgemeester van Amsterdam dr. I. Samkalden d'Admiraal door het lichten van de vang de molen opnieuw in bedrijf stellen.

Op dat moment ging men ervanuit dat de Krijtmolen weer volledig in bedrijf genomen kon worden. Het was de bedoeling dat uit de opbrengst de exploitatie- en onderhoudskosten gedekt konden worden en er zelfs een kleine winst zou overblijven. In 1968 werd een poging gedaan door de N.V. Magnesiet en Amarilfabrieken (MAF) maar deze stopte na 2 jaar “proefdraaien”.

Daarna maalde de molen in de loop der jaren diverse producten – waarvan de productie uiteindelijk nooit voldoende rendabel was. Zo werden verschillende mineralen gemalen - en ook cacaodoppen, waarvan het maassel gebruikt werd bij de het gieten van ijzer. Verder werd nog kunstmest geproduceerd en werd steenpoeder gemalen voor de restauratie van het Amsterdamse Burgerweeshuis. Een andere poging, het malen van ferro-molybdeen, mislukte omdat deze grondstof zulke groeven maakte in de molenstenen dat het malen gestopt moest worden. Als laatste maalde de molen eind jaren '70 van de vorige eeuw vooral dakpannen voor gravel als basis voor tennisbanen en tuinpaden. Dit steengruis werd ook gebruikt als basis voor de verfstof “pannenrood”.

Molenaars na de restauratie van 1967: Van Petten en Hilberdink

Uiteindelijk bleek er voor de krijtmolen niet meer een echte economische basis te zijn. Maar het initiatief van vader T.C. en zoon Bob Groot had er wel toe geleid dat de krijtmolen weer in volle glorie langs het Noordhollandschkanaal stond. En die gerestaureerde molen had natuurlijk een molenaar nodig.

Na de restauratie zijn er diverse mensen geweest die met de molen draaiden maar of dit echte molenaars zijn geweest valt te betwijfelen. Zo komen we de naam van Dhr. Bouman tegen die als molenaar was aangesteld door het bedrijf Mineraal Maalwerk waarbij hij in dienst was. Hij bleef maar kort - van juli 1972 tot februari 1973. In mei 1973 kwam Henk van Petten als molenaar op de molen. Henk had daarvoor 25 jaar gewerkt bij houthandel Groot aan de Hamerstraat en wilde niet met het bedrijf mee toen dit verhuisde naar Lemmer. Van Petten draaide de molen van 1973 tot 1989, toen hij door hartproblemen moest stoppen met zijn geliefde molen.

Hij werd in mei 1990 opgevolgd door de huidige molenaar Harm-Ydo Hilberdink.

Tegenwoordig is de Krijtmolen alweer meer dan 50 jaar eigendom van de Stichting Krijtmolen d'Admiraal en al meer dan 30 jaar in de vertrouwde handen van molenaar Harm-Ydo Hilberdink.